

KORRUPSIYA- TARAQQIYOT KUSHANDASI

Muqimova Davlatxon Karimovna
Andijon mashinasozlik instituti
“Transport muhandisligi” kafedrası

Annotatsiya: Ushbu maqolada Korrupsiya dunyo miqyosida hal etilishi lozim bo‘lgan global muammolardan biridir. Ushbu illat har qanday davlat va jamiyatning siyosiy-iqtisodiy rivojlanishiga jiddiy putur yetkazadi, inson huquq va erkinliklarining poymol bo‘lishiga olib keladi. Shu bois unga qarshi kurash xalqaro ahamiyat kasb etib, jahon siyosatining muhim masalalari qatoridan joy olgan.

Kalit so‘zlar: *Korrupsiya, jamiyat, davlat, surushtiruv, jinoyatchi, adolatsizlik, daromad, jamoatchilik, huquq, idora, boshqarma, illati, muammo, yechim, taklif.*

Аннотация: В данной статье коррупция является одной из глобальных проблем, которые необходимо решать в глобальном масштабе. Этот порок наносит серьезный вред политическому и экономическому развитию любого государства и общества, приводит к нарушению прав и свобод человека. Поэтому борьба с ним приобрела международное значение и является одним из важных вопросов мировой политики.

Ключевые слова: *Коррупция, общество, государство, дознание, преступник, несправедливость, доход, общественность, закон, должность, управление, порок, проблема, решение, предложение.*

Abstract: In this article, corruption is one of the global problems that must be solved on a global scale. This vice seriously harms the political and economic development of any state and society, and leads to the violation of human rights and freedoms. Therefore, the fight against it has gained international importance and is one of the important issues of world politics.

Key words: *Corruption, society, state, inquiry, criminal, injustice, revenue, public, law, office, administration, vice, problem, solution, proposal.*

Kirish. Korrupsiya bir necha ming yillik tarixga ega. Yozma manbalarda korrupsiya haqida eramizdan avvalgi Shumer podsholigi davrida eslatib o‘tiladi. Korrupsiya bizning kunlarga yetib kelganligi shundan dalolat beradiki, boshqa illatlar kabi, uni ham tag-tugi bilan yo‘qotib bo‘lmaydi. Hatto rivojlangan o‘arb davlatlari ham korrupsiyadan butkul xalos bo‘lolmagan. Biroq jamiyat rivojiga xavf soluvchi korrupsiyaning oldini olish, unga qarshi kurashish Yer yuzidagi barcha davlatlarda hamisha va hamma zamonda davom etgan.

Ma‘lumki, bu illatning kelib chiqish sabablarini aniqlash, korrupsiyaga qarshi kurashning samarali yo‘llarini topish bo‘yicha mutaxassislar, turli institutlar va xalqaro

tashkilotlar tomonidan yuzlab, minglab tadqiqotlar o'tkazilgan. O'ziga xos reytinglar tuzilib, har xil ko'rsatkich va raqamlar qayd etilgan jadvallar yaratilgan. Hatto korrupsiyaning xilma-xil ko'rinishidagi formulalari ham ishlab chiqilgan. Hanuzgacha, barcha millatlar uchun qo'l keladigan qarshi kurashda asqotadigan yagona yechim yo'q. Shunday ekan, har bir millat mazkur illatga qarshi kurashish strategiyasini o'zi belgilaydi.

Shulardan kelib chiqib, 2017 yil 3 yanvar kuni "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni qabul qilinib, korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy mexanizmi yaratildi.

Mazkur Qonuning 3-moddasida korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarga doir tushunchalarga ta'rif berilgan, ya'ni korrupsiya – shaxsning o'z mansab yoki xizmat mavqeidan shaxsiy manfaatlarini, yoxud o'zga shaxslarning manfaatlarini ko'zlab moddiy yoki nomoddiy naf olish maqsadida qonunga xilof ravishda foydalanishi, xuddi shuningdek bunday nafni qonunga xilof ravishda taqdim etishidir [1-2].

Mazkur Qonun o'z navbatida, fuqarolarga korrupsiya va korrupsiyaga oid huquqbuzarlikning nima ekanligi va ularning salbiy illatlari haqida ma'lumot beradi.

Yurtimizda korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari qilib, aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish, davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarida korrupsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlarni amalga oshirish, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni o'z vaqtida aniqlash, ularga chek qo'yish, ularning oqibatlarini, unga imkon beruvchi sabablar va shart-sharoitlarni bartaraf etish, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni sodir etganlik uchun javobgarlikning muqarrarligi prinsipini ta'minlash kabi vazifalar ko'rsatib o'tilgan.

Darhaqiqat, korrupsiyaga qarshi kurashishda aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish, davlat organlari va boshqa tashkilotlar xodimlarining huquqiy savodxonligini oshirish, ta'lim muassasalarida korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi huquqiy ta'lim va tarbiya masalalari bugunning muhim vazifalaridan biridir. Chunki huquqiy ong va huquqiy madaniyati yuksak bo'lgan va huquqiy ta'lim va tarbiya jihatdan yetuk bo'lgan insonlar salbiy illat bo'lmish korrupsiyaga yo'l qo'ymaydilar [3-4].

Masalaning qo'yilishi va tadqiqot usuli. Korrupsiya ma'naviy nuqtai nazardan axloqsizlik va illat, huquqiy jihatdan jinoyat hisoblanadi. "Korrupsiya" atamasi lotincha "corruptio" so'zidan kelib chiqqan bo'lib, "pora evaziga og'dirish" degan lug'aviy ma'noni anglatadi.

Yuridik ensiklopediyada qayd etilishicha, "Korrupsiya – mansabdor shaxslar tomonidan ularga berilgan huquqlar va hokimiyat imkoniyatlaridan shaxsiy boylik

orttirish uchun foydalanishda ifodalanuvchi siyosat yoki davlat boshqaruvi sohasidagi jinoiy faoliyatdir”.

“Yuridik atamalar qomusiy lug‘ati”da esa mazkur tushunchaga “davlat funksiyalarini bajarish vakolatiga ega bo‘lgan (yoki ularga tenglashtirilgan) shaxslarning noqonuniy tarzda moddiy va boshqa boyliklar, imtiyozlarni olishda o‘z maqomi va u bilan bog‘liq imkoniyatlardan foydalanishi, shuningdek, bu boylik va imtiyozlarni jismoniy yoki yuridik shaxslar qonunga xilof ravishda egallashiga imkon berishi”, deya ta’rif berilgan.

Korrupsiya – siyosat yoki davlat boshqaruvi sohasidagi jinoiy faoliyat bo‘lib, mansabdor shaxslar o‘zlariga berilgan huquqlar va hokimiyat imkoniyatlaridan shaxsiy boyish maqsadida foydalanishidan iborat, degan tavsif ham ayrim huquqiy adabiyotlarda keltirilgan.

Demak, korrupsiya, umumiy qilib aytganda, mansab mavqeidan shaxsiy maqsadlarda foydalanish bilan bog‘liq bo‘lgan jinoyat sanaladi. Aksariyat hollarda korrupsiya deganda davlat amaldorlari tomonidan shaxsiy manfaatlarni ko‘zlab, boylik orttirish maqsadida fuqarolardan pora olish, qonunga xilof pul daromadlarini qo‘lga kiritish tushuniladi.

Ammo bu yuzaki tasavvur. Chunki korrupsiyaviy munosabatlar ishtirokchisi istalgan mavqedagi shaxs bo‘lishi, qolaversa, pora pul bilan emas, boshqa shaklda ham berilishi mumkin [5-6].

Hokimiyat (ijroiya, vakillik va sud) organlaridagi korrupsiya – hozirda dunyoning deyarli barcha mamlakatlarida mavjud bo‘lgan dolzarb muammodir. Bu turdagi korrupsiya jinoyatlarining o‘ziga xos xususiyati shundaki, ularni qonun ustuvorligini ta’minlashi lozim bo‘lgan kishilar sodir etadi.

Oqibatda aholining hokimiyatga bo‘lgan ishonchi pasayadi, jamiyatda adolatsizlik kuchayadi, qonunlar ijrosi ta’minlanmaydi. Bu esa xalq farovonligi va davlat taraqqiyotiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Insoniyat o‘z tarixi davomida korrupsiyaga qarshi turli usullar hamda vositalar orqali muttasil kurashib kelgan. Hatto eramizdan avvalgi davrlarda mavjud bo‘lgan Shumer podsholigiga oid manbalarda ham korrupsiyaning zarari va oqibatlari bayon etilgan.

Korrupsiya jinoyatlari tarixda qo‘llangan jismoniy, moddiy yoki ma’naviy jazolar orqali barham topmadi. Shuning uchun bugungi kunda ushbu illatga qarshi xalqaro va milliy qonunchilik, sog‘lom ma’naviy muhit, ta’lim va tarbiya, shuningdek, jamoatchilik nazorati orqali kurashishga katta ahamiyat berilmoqda.

Hozirgi globallashuv davrida korrupsiyaga qarshi nafaqat bir davlat doirasida, balki xalqaro darajada ham kurashish zarurati yanada oshdi. Binobarin, korrupsiya hech bir davlatga foyda keltirmaydi, aksincha, mamlakatdagi demokratik islohotlarga,

mamlakatning xalqaro maydondagi imiji va investitsiyaviy jozibadorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi [7-8].

Mamlakatimizda korrupsiyaga qarshi kurashish va ushbu turdagi jinoyatlar sodir etilishining oldini olishga katta e'tibor qaratilmoqda. Bu borada zaruriy chora-tadbirlar tizimli ravishda amalga oshirilmoqda.

Ayniqsa, so'nggi yillarda Harakatlar strategiyasi hamda Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi asosida korrupsiyaga qarshi samarali kurashishda salmoqli yutuqlarga erishilganini e'tirof etish lozim.

Albatta, korrupsiya illati qisqa fursatda barham beriladigan muammo emas. Unga qarshi aholida sog'lom fikr shakllanib, davlat va jamiyat hamkorlikda kurashsagina kutilgan natijaga erishish mumkin.

Shunday ekan, har birimiz, avvalo, o'z mehnat faoliyatimizda halol bo'laylik va har qanday korrupsiyaviy holatlarga nisbatan murosasiz munosabatimizni bildiraylik. Unutmaylikki, korrupsiya – taraqqiyot dushmani. Unga qarshi kurashish har birimizning burchimizdir [9-10].

Tadqiqot natijalari va ularning muhokamasi. Korrupsiyaga butun jahon qarshi kurashadi. 2003 -yil 9 dekabr kuni Merida shahri (Meksika)da Birlashgan Millatlar Tashkiloti tashabbusi bilan Korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha xalqaro konvensiya imzolangan edi. Ayni paytga qadar ushbu konvensiyaga 172 davlat qo'shilgan. 2003-yil BMT Bosh Assambleyasining 53-sessiyasida qabul qilingan rezolyutsiyaga muvofiq, ushbu kun Korrupsiyaga qarshi kurashish xalqaro kuni deb e'lon qilingan. Korrupsiya har bir jabhada o'z aksini ko'rsatadi, mazkur maqola e'tiborimizni ko'proq ta'limdagi korrupsiya qaratsak. So'nggi o'n yilliklarda ommaviy axborot vositalari va tadqiqotchilar tomonidan umuman korrupsiyaga katta e'tibor berilgan bo'lsa-da, ta'lim sohasidagi korrupsiya yetarlicha o'rganilmagan. Biroq, bu sohaga qaratilgan tadqiqotlar soni ortib borishi bilan o'zgarib boshlaydi. Ta'lim sektoridagi rahbarlar obro'siga putur yetkazish sektor resurslarini kamaytirishidan qo'rqib, tekshiruvdan qochgan bo'lishi mumkin. Biroq, korrupsiyaning zararli oqibatlarini hisobga olgan holda, ta'lim sohasidagi korrupsiyani tan olish va unga qarshi kurashish birinchi darajali ahamiyatga ega. Ta'lim sohasida korrupsiyaga qarshi kurashni qo'llab-quvvatlovchi bir qator asosiy dalillar keltirish mumkin. Ushbu dalillar universaldir va rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlardagi ta'lim muhitiga tegishli.

Korrupsiya ta'lim muassasalariga bo'lgan ishonch va pedagoglarga bo'lgan ishonchni pasaytiradi, umidsizlik va aloqani yo'qotadi va barcha muvaffaqiyatli jamiyatlar uchun zarur bo'lgan intilishlar va ijtimoiy hamjihatlikka putur yetkazadi. Ta'lim sohasi insonlarni erta hayotdan balog'atga etgunga qadar shakllantiradi, bu ta'sir umr bo'yi daromad, sog'lik, oilaviy hayot va sub'ektiv farovonlik nuqtai nazaridan shaxsiy darajada va jamiyat darajasida mamlakatdagi malakalar zaxirasi bo'yicha seziladi. uning iqtisodiy o'sishiga, daromad taqsimotiga va avlodlar o'rtasidagi

harakatga ta'sir qiladi. Korrupsiya har ikki darajadagi ta'limdan olinadigan yutuqlarni bekor qiladi va malaka va ish o'rinlari mos kelmasa, sof yo'qotishlarni keltirib chiqaradi. Barqaror rivojlanish maqsadlarining (BRM) 4-maqsadida e'tirof etilganidek, ta'lim barqaror rivojlanishning kalitidir. Korrupsiya ta'lim sifati va undan foydalanish imkoniyatini pasaytirib, yuqori sifatli ta'lim foydalanish mumkin bo'lgan ta'lim jamiyatlar va shaxslarning imkoniyatlarini kengaytiradi va shuning uchun samarali va axloqiy jamiyatni rivojlantirishning eng samarali kanallaridan biri hisoblanadi [11-12].

Korrupsiya bularning barchasini inkor etadi. Korrupsiyaga qarshi kurashishdan oldin biz uni aniqlashimiz va fosh etishimiz kerak. Korrupsiyaga qarshi kurashning eng to'g'ri strategiyasi va uni muayyan muhitda eng yaxshi qo'llash murakkab masaladir, chunki u qoidalarni qo'llash tizimining ishlashi va korrupsiya normalarining qanchalik mustahkamlanganligiga bog'liq. Bundan tashqari, potentsial zararli istalmagan ta'sirlar mavjud. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Taraqqiyot Dasturi (UNDP) 2011 -yildagi ta'lim sohasidagi korrupsiyaga oid hisobotida korrupsiyaga qarshi kurashda foydalaniladigan vositalarning to'rtta asosiy toifasi mavjudligini qayd etdi:

- Qonun ustuvorligi (nazorat va sanksiya)
- Davlat boshqaruvi va tizimlari (korrupsiyaning oldini olish)
 - Shaffoflik va hisobdorlik (burch va huquq egalari, nodavlat aktyorlar, ma'lumot, xabardorlik)
- Imkoniyatlarni rivojlantirish (individual, tashkiliy va institutsional salohiyatni oshirish)

Korrupsiyaga qarshi kurashda yuqori natijalarga erishgan Shvetsiya, Singapur, Gonkong, Portugaliya kabi davlatlarning tajribasini o'rganish shuni ko'rsatadiki, korrupsiyani yuzaga keltiruvchi omillarni bartaraf etish korrupsiyaga qarshi kurashda muhim o'rin egallaydi. Korrupsiyaning tarixiy o'zakkari juda-juda qadimga borib taqalib, bu hol qabilada ma'lum mavqega ega bo'lish uchun qabila sardorlariga sovg'alar berish odatidan kelib chiqqan deb taxmin qilinadi. O'sha davrlarda bu normal holat sifatida qabul qilingan. Biroq davlat apparatining murakkablashuvi va markaziydashuvi korrupsiyaning davlat rivojlanishiga katta to'siq ekanligini ko'rsatdi. Korrupsiyaga qarshi kurashgan birinchi davlat sifatida qadimgi Shumer davlati tan olinadi. Qadimgi davlatlarni ayniqsa huquqni muhofaza qiluvchi organlarning poraxo'rliqi qattiq tashvishga solganligi bizgacha saqlanib qolgan manbalardan ma'lum. Chunki bu holat davlatning obro'siga juda qattiq putur etkazardi. Dunyoning etakchi dinlarida ham birinchi navbatda huquqni muhofaza qiluvchi organlarning poraxo'rliqi qattiq qoralanadi. Jumaladan, Injilda —Sovg'alarni qabul qilma, chunki sovg'a ko'ni ko'radigan qiladi va haqiqatni o'zgartiradi deyilgan bo'lsa, Qu'roni Karimda —Boshqalarning mulkini nohaq yo'l bilan olmangiz va boshqalarga tegishli

boʻlgan narsalarni olish uchun oʻz mulkingizdan hokimlaringizga pora qilib uzatmangizlar! deyilgan [13-15].

Xulosa. Oʻzbekistonda bu borada toʻplangan muammolar Rossiyanikiga yaqin turadi, demak, dastlabki tadbirlar ana shu sxema asosida amalga oshirilishi mumkin. Korrupsiya ildiziga bolta urishda jinoyat ishlari boʻyicha sudlar ustuvor mavqeni egallashi lozim, degan fikrdamiz. Korrupsiya haqida Prizdentimiz fikrlarini ham keltirib oʻtamiz: «Har bir soʻzimiz, har bir xatti-harakatimiz jamiyatga, odamlar qalbiga qanday taʼsir koʻrsatishiga har qachongidan ham koʻproq eʼtibor berishimiz zarur. Davlat tuzumini ichidan yemiradigan, ijtimoiy barqarorlik kushandasi boʻlgan korrupsiya balosiga qarshi, byurokratiyaning har qanday koʻrinishlariga, odamlarni mensimaslik, mahalliychilik va guruhbozlik illatlariga qarshi barchamiz keskin kurash olib borishimiz kerak. Men ishonaman – koʻpni koʻrgan, mard va olijanob, mehnatkash va bagʻrikeng xalqimiz bilan birgalikda Yangi Oʻzbekistonni – inson tinch, ozod va farovon yashaydigan, ezgu maqsadlarini emin-erkin amalga oshiradigan davlat va jamiyatni albatta barpo etamiz. Buning uchun bizda barcha siyosiy, iqtisodiy, madaniy-maʼrifiy asoslar, eng muhimi, kuchli xohish-iroda va qatʼiy intilish bor», dedi davlat rahbari.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Soliyev A., Shukurjon B. ZAMONAVIY TRANSPORT LOGISTIKA MARKAZ FAOLIYATINI AXBOROT TEXNOLOGIYALARI //Научный Фокус. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 575-580.
2. Olimova H. E., Muqimova D. K. Development and Justification of a Single Definition for Andijan City and Agglomeration //European Multidisciplinary Journal of Modern Science.
3. Sherali T. ZANJIRLI UZATMALAR //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2023. – Т. 2. – №. 14. – С. 117-131.
4. Икромов, Н. А. (2021). Исследования физико-механических свойств радиационно модифицированных эпоксидных композиций и покрытий на их основе. *Universum: технические науки: электрон. научн. журн*, 12, 93.
5. Anvarjonovich T. S. AVTOTRANSPORT KORXONALARIDA MAVJUD YORDAMCHI USTAXONALAR FAOLIYATINI TASHKIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISH //World scientific research journal. – 2023. – Т. 18. – №. 1. – С. 136-141
6. Темиров Ш. А. Проблемы и коммерциализация инноваций в России на современном этапе развития //Матрица научного познания. – 2019. – №. 6. – С. 184-192.
7. Kholmiraev, J., Kuchkorov, I., & Kakhkharov, A. (2022). Problems of carrying out auto technical research with the participation of two-wheeled mechanical

vehicles. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, 2(5), 204-207.

8. Kholmiraev, J., Kuchkorov, I., & Kakhkharov, A. (2022). Determining the need for spare parts for special vehicles operating at airports. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, 2(5), 208-211.

9. Kholmiraev, J., Kuchkorov, I., & Kakhkharov, A. (2022). Complete assessment of the quality of the delivery of spare parts for the technical service of the vehicle fleet. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, 2(5), 212-215.

10. Karimovna M. D. et al. AGLOMERATSIYALAR SHAKLLANISHI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 10. – №. 1. – С. 173-178.

11. Kholmatov U. S. et al. Characteristics of optoelectronic discrete displacement converters with hollow and fiber light guides //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – Т. 471. – С. 06015.

12. Melikuziev A. et al. IMPROVING THE PERFORMANCE OF THE FUEL INJECTION SYSTEM //Development and innovations in science. – 2022. – Т. 1. – №. 14. – С. 10-14.

13. Xalilbek o'g'li X. E. et al. YENGIL AVTOMOBILLARGA TEXNIK XIZMAT KO'RSATISH STANSIYASI LOYIHALASH //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2024. – Т. 19. – №. 1. – С. 236-239.

14. Omonov FA, Jorayev VI PROBLEMS AND CAUSING FACTORS IN THE DEVELOPMENT OF FERGANA CITY PUBLIC TRANSPORT //European Journal of Emerging Technology and Discoveries. – 2023. – Т. 1. – No. 2. – pp. 72-75.

15. Islomjon o'g' JV et al. CONVENIENCES CREATED TO PASSENGERS WHEN USING PUBLIC TRANSPORT SERVICES //Education news: research in the 21st century. – 2023. – Т. 2. – No. 14. – pp. 138-146.